

Кайда партия организациялары устас ителгелериния түсселзизини шынчым хинап, алга коммунистер болуага олаш өскөлере ителгелиг, ш-өөрүнчү хималдазын база куазыны билеп турар болдуур. Иди коммунистер СЭКП-нин с жигүүүйүң белик чиндига тэлептик болуп турар. Инчалыг олэр даантган жыл-хезен ас сеткилдиг күүлери брыздына экинчилек ту

лар, шалычпы ажилдап туралар. Партия, эге организация бузууде коммунистияк дүдүргөсө болгаш нияттеле коммунистарга ийекейи бели- билинчү болгаш эвекерери болгаш агуа-материаллар, бар- баа болза партияны даалгалар, политикте өөрөлөтө, партия үрүмдери, устар негесделерин үрүмдөн турар дугайына коммунистиян аминдагы- ры, буауруга, нияттеле коммунистардын айтырлары- ны, амыралга чурумуну алазы-бизе чуугааажыры- ыр. Өчүт-сонгудалыг ху- далдарга коммунистиян шү- мүндөдөг сайгаларн күү- дүрчирке ууг кичизегеи са- мыр негеттенип турар.

Бөгүч сорулга болза бүгү артыр организацияларындын од кичизегеи он бирге беш адалдыг сөмүг чылынч бол- шон нияти беш чылынч пая- ыз оналдарынч чедикчики-

чарышка тилекчи болуп, ажылынга мактадып турар апарган. Ооң чанында ажылдап орав София Куулар коллективке-даа, чоңга-даа макталдык. Бо ийи анык харылзаачылар Улан-Удэде харылзааның электротехникумун доосканнар.

О. ОХЕМЧИКТИН фотозу.

солуннардын кылып
ны кыштан
бир магад-
т-биле хан-
Энэ мезгилде
кыдыр тү-
дөдө суг-биле
чүт чүгүлө
и билди ту-

СЭКП-нин XXVII съездинде, уруг Тийгелгенни 40 алынга куш-ажылчы белек мур.

Н. ФЕДОРОВ,
СЭКП обкомунун чанында
партия комиссиязының дар-
газы.

Эргим садыгжы! Бо-
дуңнун болгаш садып
алыкчынын үе-шагын
камна!

арна сорулга-биле Кызылдын преддлага-буудуруга комбинацияда 4 бөлүктү ажыткан бис. Оң диньяакчылары улуттук баралыгынын товароооренение-нөөрөөн турар, хуусаазы— би чыл. Амгы уезе хоорайнын баралыгына ийи дугар чыл 35 ийи—бизги чыл ми-на баралык турар. Эрткин чыл-нын чайгы диньяагында уезе-ноо уезе ийедепкети диньяа-кчылары магазинерге ажыл-аткан бис. Олар чоңга 240 улут рубльдын баралык сатын-нар.

Бисте 20-жыл чедээ шын-т-

Каймак-аза буюдуртгенин жыймын чедикчингери ка-
рааран жамалар дээрэн
Оларын башына Оларын
жыны, мергежины бел-
алазы-гыне чамалы жамалар-
ы баса кылын турар бис.
ирткен чылын тускай эртемни
4 аза ажалдыкы биске не-
сепкен, 39 кижинин билини
елеткен бис, өөргөлгенин
тугу халхларине 500 кире
жири хазар туттууган. Салгы-
мы мергежины байлаккыла-
малга, социалистг чарым-
ны дээштин бандарыне чу-
лула бира— «Эн тергиян зык-
к салгыны деп конкурс бо-
тур. Олу чумалы жин залгече
турар бис. Баштайгы
алды салгы алдыжыкыла-
арыгыга туус-туу, багуу. Ичин-
гыне— анал тилгекке болган-
да салгынык биске чеге элэн

Эртөнч чыгыш ойгул чөткөсүндө турганда, Эртөнч чымын кызыг конкорсту адалар ажыг болып саяды. Эртөнч чымын болып ол саяны кошталар, сокута салдылар. Моон соңар организастарчысы конкорсту салдыгымдарыг теонтикти билин, практикти туржугузгын чымылар, салдыгын културларын белдер зыш чымыл турар темгелгын, 433 чүүл тывар ачмалары арчымалалар бис. Эртөнч чымын болгын конкорстуга җемир Иргит, Ала Саягитын, җекек Татар-ол, Елена Кошмыза олар тилекич болуп турганлар. Оларын мөгүсидин белк дө үселет, туусиң путевкэ-биле шапнап, алатералдык болгын моральың илг берилишкениңин хемдерин анза ажыгзалар бис.

Эртөнч чымын үстүрү базарныкынын салымын салгызатжымыкызынның ардыгын социалыгт чарыкча лупту бузурдугелер хаара туттууга, Соң түнелмиз карал салыпду үлүрүп келген Н.П. Чалдын түнүшөлө Л.И. Абылчыкова ууртун № 5 каттыжымыкын тилекич болгын. Ук каттыжымык.

чи үш ууза тиктечи болуп
елген. Оңи иччилери чоңта
56 муң рубльдин барзын
аылаа ажыр сактап.

Чарышка чак шерия комму-
стике куш-ажылдык шадым-
лыгы баштан турар. Брига-
дар арыздык чарышты ай
аылаа туңузур. № 15 мага-
дык Булгакова бригадырды
олдоткы чыа дурусуна
туриакчылар олуруунаа душ-
ай келген.

Садым ажылычы аныктар-
чы хазра турар, оларын мери-
ежил шилеп алырны дуза-

Ажылыктарынын кизи бүртүтүп, бригадаларын хуазалдерининге тапшырып, 1985 жылда уткуштур планга чыгып, 1986-жылдагы планга чыгып, анын В. В. Куйбышев аттыг водка хүлээп алган. Беш чыл планга чыгып, декабрь 15-ке чедир күтүп, дууганы куйбышевчилер боттары планга салып алган. Күш-ажылды үчкүчүктүр пландан ажыр 1,5 хуу көрдүргөн.

Коллектив 60 чылды экономика денин байдалына өткөзгөн. Оя план согузганы — керээзил хуа

Ажылычынарың кижи бүрүсүң
тригаладарың хуазалгелеринге
эчеш, 1985 чылда укуктару план
ынаач В. В. Куйбышев аттыг
водка хуазал алган. Беш чыл
ымдыг декабрь 15-ке чедир ку
ууга куйбышевчегер боттары
нуу салын алган. Күш-ажал
укуктучу пландан ажыр 1,5 ху
күрүгөн.

Коллектив бо чылда экономик
ениг байдалыга эгелеш. Ош
лол соруугазы — керээзиг ху

ҮҮРМЕК

1985 чылда эгелен тург,
эвокалдар болгаш автостандар
дарты кеткыжыкчыныг
лективти кылдынтан ажырат
кычы түшпөй көрбүшүн,
оукчу чыл и каа соруугазы
тыг товарларын, социалист
азалгелен лаган. Хуазалгелес
чамак пункттарыг көрбөй.
Ачы-дуза чедирлэгезин
изилан ажыр 1 муң рубльге
агыр, хандырлыг кылдыр
белгилери-биле чамак
мчеглерин алыр — хомаду
дерин эвээждер, пассажир-
оукчу эпитг болдулары-биле
скалары не ей ажытык-
тарын, чайгы үезде перроига кас
ын ажыдар. Рейстерин, клас
тирин болгаш чоорууруму
скайыда чарларыга керек-
тегери Чалалыг, Ша-
ан-Арыгын, Ак-Довурактын
гостиницаларыга тургузар.

Сотасажирларнинг ўадегилер
милларар дэшт соиалистиг
рушт автостанциялар арга
агиза организмлар кэрдүн
бу чарышта организм
рушт миллиан чеге турм
рушт. Кыйинлик автостан
рушт чегеи аилар дэшт
рушт хуалегил аилан жыйлан
рушт. Чарышта шунту авт
руштостанциялар иделегил кирж
рушт чегеи аилар журуру. Эрт
рушт чегеи чарыжыин тү
рушт биле Балгажыин, Хову
рушт жыйлан. Шагаан-Артым
рушт-Септин автостанцияла
рушт мурунла алган
руштдегилер автостанция деп
руштлар шымызатканнар.

Мергезжилан тегилчин ат
рушт чарышта улэмчилар
рушт негелелерин жыйлан
рушт болган. Болган кызатла

инеп турар. «Эң эки кас-
», «Эң эки перрон контро-
», «Эң эки дежурный»
атты чылдың 4 кварта-

блалар күүсөдөн, дар-биле чурттуу чалары. 1985-жылы шигиндизини Күрүнө дем-роудуңиңиң бү-еткен турар.

Аттың электрүг электромашиниң

ВТИЦ фотозу.
фотохрониказы.

ҮҮРМЕК АЙТЫРЫГЛАР ТУРБАС УЖУРЛУТ

күн шышары куулу
күнн ооздалдын
уэс, ычкангаш
чоруктар болуп
чылдын кичкизи-
лестерин графити
иштикле хоорай
маршруттарынга
лар, суурлар ара-
рууларына 1377
л. Тодаргайлар-
лестерге пассажир
автомобиллерин
бурууну буу-
руулар АТБ-зинин
160, Чыгыш
236, Шагалы,
454-нөсүрөт гра-
фити үсүндө үн-
сүр болуп турба-
руулар авто-
бауурулар
ооздалды, авто-
баууру биле
дан пассажир
чогору, айыт-
кашлар жукур-
турганывыс ол-
т. Комитетинин

аргышылгазын
аллазы-бле авто-
мын улам ышай
дугуйнда
пассажир арга-
газын-тааында
болган ынаы
болдурбазымын
ыйткан болгай.
таалы-бле а-
вудуругелерини
айкуускомпарни
пассажир авто-
ажалычине
кжтедирин, пас-
симтирилгазында
бегеэзэзкундир.

Н. АНИКЕЕВА,
автовокзалдар болгаш ав-
тостанциялар каттыгыш-
кымынын начальниги.

рар. Мамышарына сүт чедирет
трагифилон ол черде үзүр кө-
рүр. Хамаарында ажилыңар
бекки харышсалтыңар, төлөт-
түлөт мөш-машыңар, боуду
кулдугеңи техникамыз үр чыл
дарда камчыг эдилеп, кывар-
чаар материалдыгын кампак-
ап ачжалдан турар.

Он беш чыл иштинде чолаа-
чып келгеш, Сергей Шалик-
ович эш-өөруге-на, совхоз-
туз уауртучу заргаларына
даа ажилда озадан, мурун-
дуга чыгып келсеңиз, шугу-
мунул көрбөз. Бүгүлге ма-
тадыг ачжалдан келген, ми-
нагаш ош өөрү район Сове-
тинде депутаттыга кандаа-
кыдым улуг иделге-биле де-
птыккен. Ам болсо сонуга
хүндөдө муракчы чолаачын
эш-өөрү район Советинде де-
путатыдыг бир үн-биле бады-
лаар деп бузурар мен.

АК-ТУРУГ. Улаң-Хем районун «Ак-Тургу» совхозунун Кызыл-Дал сабырчыны той жуюу Сыргы-оол Монгушунун Чаш-оол той маалын эгиздештирсең бул челин турар. Оу аңуу дуртундуга доктамай белгиле тууртундуга, туу койга ошантар тоондун аңууш турган ал жербез.

Мадчынын иделегиди дууза дакчыны — аңуу херөөкөзү ээзи, дуузалачы калачы Алым Монгушунан Чатпак, Хей уурданын нези, аңуу-шке кымыз калачыны оон чынгычар чурттургалы Тууя АССРинин Дууза Союуинин депутаты дикка кандидат кылдыр дептигени — оон эки аңуушын туушел-дур. Бедек буурулду сорук кирген малчынын бууручылгы союзисттик хуулуго дериң түтүл күүлөсү эез, дариң аңууш соругалын салган аңууш турар.

К. КОМКУ

УЖУРЛУТ

Ош-Биек чөргөлөштүр ма-
нада автостанциялар септел-
гендик дүйнөдө чыгуалар па-
рей. Чамдык райкукумар-
ны уурутчулары автос-
тиаларын септелген кон-
троль албай, чөргө дуа-
күргүсөй турат. Төзүлү-
даанада автостанцияларын
септелген туугулар уам-
дыктып, шынар чок кылган.
Тес-Хемде септелге-туугу ас-
туго-бие керзон чык эгиз-
де чарыл каан түрбүжө,
өрткөн чылын Самгалга,
тостан кылдым септелген
туу кылдымаи. Танды рай-
кукуму албаизге, кон-
троль албаиз-биле Бай-
Хаакты автостанцияда
суг дамчылар системаны сеп-
телген кылдымдай артып
калган.

Мындай айтырыгларын шпигтирлээрине райкууском-нарын, автобурдугелерине ууртукчуларын таласында ирилжеле, детектиче негет-тинер дээрин база катат ай-тыр апар. Ычанаг пасе-жир аргыштыргазын ханды-рарыга демниг, ажал-гыг-жы харылзаны улам калыб-тир ажилдаары негеттинер-дир.

Доозукчу чылда бистиг кы-тыжымышкын коллектив-нинин даалгаларын, социа-листиг кулалелерин кууседе-рин дээрш куенинжикниг ажиллап турар.

Н. АНИКЕЕВА,
автовокзалдар болгаш ав-
тостанциялар каттыжыш-
кынынын начальниги.

РОССИЯНЫҢ
КУШ-АЖЫЛЧЫ
БАЗЫМНАРЫ

(Эгеиз 1-ги арман).

Көзгө ажыл-агыйым бүдүрүлгөн чепсек-херекселери биле хандырып турар алдылары кириштер агроцелтүр комплекси кептелген капитал салымшынары 28 миллиард рубль түнүг, оң иштинде республиканын көзгө ажыл-агыйына—24 миллиард рубль болгон, оорган—81 миллиард рубль. Кара эвес херекселер ошолго көзгө ажыл-агыйына уйдурган.

Транспорттун бүтү херекселерин чык сазарына 4,6 трлн тонна-километр болгон болгон 1983 чылдаа, бирде деңизерге, 33 миллиард тонна-километр улуткан.

Харылаанын бүдүрүлгелери продукция хемчээлинин планын күөсеткен болгон оң 4 хуу немей өздөсүн хандырган. Радио дамчылыгы болгон телевизор сташыларын четкөн калбарган. Кооранын болгон көзгө телефон сташыларын ажылдаар арганын улам калбартырышы планын күөсеткен.

Республиканын улус ажыл-агыйына 101,6 миллиард рубль түнүг кол фондуну ажылдагы кирген, ол дээр-ге 1983 чылдан 3 миллиард рубль хей-дүр. Ажылдап турарларын санына күрүенин 100 хире ча үлөтүр бүдүрүлгелери кирген, ажылдап турар бүдүрүлгелерин чаартылаз, техникти эле дери-ге болгон калбартыры боттанып келген.

РСФСР-нин улус ажыл-агыйына акшаландырышкынын бүтү дестеринде капитал салымшынары 107,4 миллиард рубль түнүг болгон. Чынык капитал салымшынарына хандырыштыр алдыра, дооу-баан туулганын хемчээли эээн кызылгарган.

Социал-эргиле болгон чоңуң чагай чорун бейлер талазы-биле хемчеглерин бот-тадылары уламчыла. Ол сорулгаларга, чурттаага болгон социал-культура туулуга чарыдаларын кириштер санаашаан алдыра, национал оорулганын бешт дөрт хемчег чарыдала. Чурттагы чоңуң боттот оорулгаларын өздөс-үн дүргөдөн.

РСФСР-нин улус ажыл-агыйына хараа туттууган ажыл-чынынары болгон албан-хаакчыларын айла ортук акша төлөвүн 1983 чылда 190,8 рубль турганда 195 рубль, колхозчуларын хуш-ажыл төлөвүн—153 рубль турганда 156 рубль четкен.

Чурттагы чоң херекселерин иштинде фондундарын төлөвүн болгон чингелдерин 81,3 миллиард рубль азы 1983 чылдаа, 2,8 миллиард рубль азы алыган. Ол төлөвүн болгон чингелдерин түнөшүлде ажыл-чынынары болгон албан-хаакчыларын ажыл төлөвүн айла 266 рубльден 273 рубль чейир өскөн.

Күрүн болгон кооператив сазынын организациаларын үрүмкөт сазар бараан саарылгачын иштин хемчээ-ли 180,3 миллиард рубль болгон болгон 1983 чылга деңизерге деңизеринг өртөктер-биле 6,8 миллиард рубль өскөн.

Эрткен чылын чоңга 5 миллиард рубль азы ачуууууу чейирген, ол дээр-ге 1983 чылдаа, 2,8 миллиард рубль азы алыган. Ол төлөвүн болгон чингелдерин түнөшүлде ажыл-чынынары болгон албан-хаакчыларын ажыл төлөвүн айла 266 рубльден 273 рубль чейир өскөн.

Күрүн болгон кооператив сазынын организациаларын үрүмкөт сазар бараан саарылгачын иштин хемчээ-ли 180,3 миллиард рубль болгон болгон 1983 чылга деңизерге деңизеринг өртөктер-биле 6,8 миллиард рубль өскөн.

М. В. Фрунзенин төртүтүнгөн хүнүндө бээр 100 чылынга
**ШЫЛГАРАҢГАЙ РЕВОЛЮСЧУ
БОЛГАШ ПОЛКОВОДЧУ**

Чоңкуд ортузундан депшиң үнгөн деңизини школань революштарын болгон талаа-тылгы полководчуларын салгалы үш революшын ба-за хамааты дайындыг оуңга дадыкан болгон кайналган. «Улут революшын улут кижилерин, улут полководчуларын кезеде депшидил келген. Ынчанга бистин Улут Октябрь революшын өскө хей кижилер-биле чегерелешти революшын херезин беранген болгон пролетариатка ханы ынак, чайынчак чырык салдысты — Фрунзени депшидил үндүргөн дүр чуталар болза, ол көрөм эвес болур ийне—деп Г. К. Орджоникидзе бижээн.

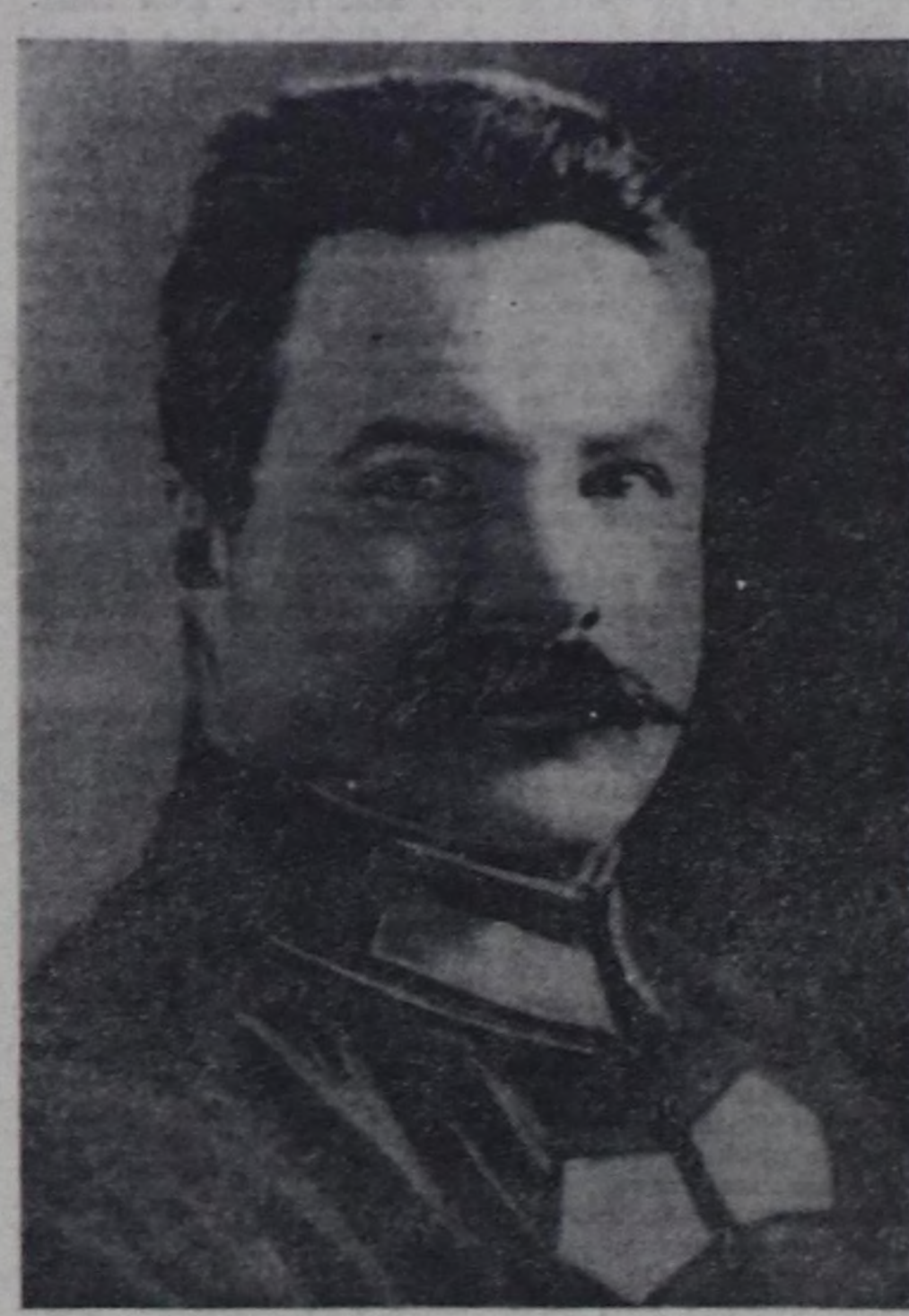
М. В. Фрунзе профессионал-революшчуну кадыг-дошкун амдыралчы орун эрткен: 1905—1907 чылдарын революшынга, февралдын буюу-жау-демократтыг революшынга болгон Улут Октябрь хунеринде аныг тулчушкунунага ажылчын массаларын организациалы болгон удуртуктуу чорая. Ол болза — В. И. Ленинни шынч өөреникчилерини бирээни. Хамааты дайындыг Чоң, Туркестан болгон Мурнуу чүк фронтунуна шит-пирлиг тилкелер, социалист-күрүнни, угаан-бодал болгон энес база амыг сорулгалар талазы-биле шуут чаа армиянын тургусканы болгон бижылганын, «вет шериг эртенин болгон шериг уран чүлүгүн үндөшүлгө ба-за хөгженин оң алы-биле сы-рай холбошкан.

Михаил Васильевич Фрунзе-нин революшчу мөү-шынны аныганда-ла кижизитинген. Ол келерге кызымак-кый болгон угаангы болгон-биле гимназияга өөренип турган-ла К. Марксист, Ф. Энгельсиз, В. И. Ленинни, Г. В. Плехановиз ажылдары-биле таны-жил, революшчуге ачууру-дугаа кирген эгелен. Гим-назияны азын мезал-биле дооскан, Петербургтун поли-техниктиг институтуна кирген. Чоңуң харыг студент, 1904 чылда большевик партиянын хураалыгын кирип, болуун салым-чодун ажылчын аны-нын революшчуге демисел-биле холбоштырган, келер үдөгү оруун шуут шийил алган. «Талге дамы октагынган. Ат-каарлаттымыз базым кылды-ган. Ору тозараттыган. Бүгү болур революшчуге беран-дым» — деп, Фрунзе азынга бижээн.

1905 чылдын революшын-нын дөңсөшү киржикчизи Фрунзенин партизан удурту-гу, күчтөлдөрү-биле Иза-во-Вознесенскке чоруткан. Россияга ажылчылар депутат-тарын баштайгы Советин тургузарына ол улут улут-хуу-зу кирип, боула талаангыг пропандист болгон массанын дайынч организациалы кыл-дыр көргүскөн. Ол ажылчын массаларын идегелер башка-рымчы болу берген, ажыл-чын дайынч дружиналарын тургузуу база удуртуп турган, революшчуге, дайынч амыгче чүткүлдүн бамтыкан.

Москвага декабрынын чеп-сектиг тура халымшынын хунеринде Фрунзе Шибек дружиниктерин болгон Иза-во-Вознесенскке ажылчы-ларын баптал алган. Москва-нын ажылчынарына көп ду-валажыл. Кызыл Пресиза барыкчаларга түлүп турган.

РСДРП-нин Стогольмга болгон каттыккан IV съезди-нин киришкен, азы В. И. Ленин-биле ужуражыл, таныш-каны анык революшчуге — лихтиг улут школа болган. Ол ужуражылга оң бүтү амдырал-чурттагы улут салдарын чейирген. Фрунзе съездин элп келген, рево-люшчуге амыгче улус сору-к киришкенин чаа күш-биле ба-за катал шынчыл кирипкен. Тууду хоруугаа кынынар, кара-бажынашкынар, өлүрө деп ийн улаа шикилге, албадал-ым кадыг амыг, шөдүге бол-гон чыгыг амыг — бо бүгү салым чок большевикти чүт-ле улараткан эвес, хары-даа оон аажы-чанып, туруштуу,

М. В. Фрунзе

коммунистг буюрун улам бижылган. Дидим болгон амыгылг амыгче, кижэ, де-легейни бирин дайынчын чылдарында Барын фронтта чаалашты турган шериглерге большевиктиг агитатор болуру ышкаш ажылдары оң амы-гынын харам чоңа, медреса-дыл биле барып чорая.

Февраль революшыннын чылдарында, Фрунзе Белорус-сияга, алынгы Минск хоорай-га, революшчуге шимчээшкын удуртукчуларын бирээни бо-луп, ажылчынарын болгон тараащыннын эмислин бижылганын улут салымшы-нын кирипкен. Минск участво-нуң шериг штабынын началь-ныг турган, революшчуге шим-чээшкын шериг атырылган-ныг доктаамал шитпирлен, коркиловчу сүлөзүн чылга шаарына улут рольду ой-на.

1917 чылдын октябрыа Фрунзе Шибекке ажылчы-нар болгон революшчуге сол-даттар ортала-биле Москвага Октябрь чепсектиг тура халымшыныга, 1918 чылдын чынында Москвага чөө уездиг эсерлеринг контроле-лөтү тура халымшынын ба-зарына, оң соонда Яросла-вага ак гвардейжилерин тура халымшынын узуукаары-га киришкен. Оң удуртула-зы-биле Россиянын төп райо-нарына Совет эрге-чагыргын бижылганын уланган аш-чөм болгон одалга атырыл-ган, национализасттыг улет-пур ажылчын кижилерин ышкаш, берге сорулгалар шитпирлетинин, аш-чөм от-рядтары организасттыгын, көдөргө амыг калбарып, Кы-зыл шериги бижылган тала-зы-биле улут организациалы-мобилизациа амжалдар чорут-кун турган.

Михаил Васильевич Фрунзе Кызыл Армиянын шылгаранг полководчугу болгон шериг теоретиг мөү-шынны эне тода илереп келген. Фрунзе Чоң фронтун шериглерин 4-кү армияны болгон Мурнуу чүк бөдүн, оң соонда Чоң, Туркестан болгон Мурнуу фронтуну командандал тур-ган, хамааты дайын үзгөдө сорулгаларын болгон күө-селдерини талазы-биле шуут чаа элээн кай улут ша-вар халдаашкынын чедиш-кынн башкарган.

Деңизини шериглери-биле каттыгын амыг дөңсө бол-гон шериг турган Колхестин кык күштерин удуз Бутуру-лан. Бейбей болгон Уфанин дараалашкын үш шавар хал-даашкынын планын пол-ководчу амжалдан кылган, 1919 чылдын май-июнь айла-

командылашкынга томуйлат-кан. Врангельдин Донбассе шавар халдаашкынын кадыг-дошкун тулчушкунуна-биле ойтур шапканы, 1920 чылдын октябрь 28-тен ноябрь 17-ге чейир фронтун шериглери анча аар согушкуну баш-тай, Соузу Тавригата, а оң соонда Перекоп-Чоңгар шавар халдаашкыныга таваарш-тырган болгон Крымны хо-стаан.

Дайын соонда М. В. Фрун-зенин мөңөп байтыканы хей талаалыг дайынч арга-дуржул-газы совет шериг уран арга-зын хөгжүдөргө үндөсүн болгон, Ала-чурттуу Улут дай-нынны тулчушкуну шөлдө-ринге ол чедишкынн амыг-латтыган. Ол дуржулганын хей хей чутула талаалыг амыг үдө база чутула болур турар. Фрунзе — совет шериг ууш арганын теориянын үндө-шкисини амжалдан кылырынга, оларын Ленин-биле холбош-тырынага болгон аныг тала-зы-биле уткаын байдалына улут улут-хууун кирген ба-тайгы алдарыг полководчу-ларын бирээни.

Партия болгон күрүнө амжалдашкын Фрунзенин шал-гаранг арга-мергелдерин өөренип көргөш, Коммунистг партия хамааты дайын дооу-дан соонда улут шериг эрге-дужалдар-биле чегерелешти улус ажыл-агыйын катал тур-гузар талазы-биле амжалдан чутула участвоткын алаа дадып турган. Чижэ, Укра-инанын чепсектиг күштерини командылашкын эрге-дужа-лы-биле чегерелешти, ол Ук-раинанын Улус Комиссарлар Чөвүленини Дарганын ора-кызына томуйлаткан, КП(б)У ТК-нын Политбюро база ВУЦИК кижигүөгө соңгукан.

Фрунзенин хей талаалыг салым-чанынын дипломаттыг албан-хуузалгелерин күөсөдүн турган үзгөдө база илерэн. 1921—1922 чылдарга Совет ча-зактын Туркияга бүрүн эргел-дегелганын ол баштап чорая. Оң удуртула болу-рун чораян политиктиг бел-киштерин хуузулаа ма-галды чагай сектидин чутаала-жымшыкына чедишкынн бүрүн хандырып, Туркия-биле найырал дугайнда керэ чар-лыган.

М. В. Фрунзе СССР-нин Решериг чөвүленини дарга-зына, Шериг болгон Далай херектерини талазы-биле улус комиссарына амжалдан тур-ган, анык Совет Республи-каны камгалары арганын бижылганына улут салымш-кын кирипкен. Партиянын X болгон XI съездинерин курт камгалалыны база Кызыл армия болгон Флот тургузу-ун атырылганын талазы-биле шитпирленген белкел-дирген ол илереп киришкен. 1924—1925 чылдарга оң де-уртулаагы-биле шериг ре-формизм чоруттуган. Полк-водчу шериг-теоретиктиг бй-лад эртенин ол арттыры-кан.

Партиянын М. В. Фрунзеге идегенин бүтү-ле партия бол-гон күрүнө эрге-дужалдарын-га амжалдан турган, бедик те-оретиктиг белкелдигин, ханы бынын, диалектиг методту кайгамчык эки чидирин ол көргүскөн. Фрунзенин тергин организациа чегерили, де-нинчи-большевикти күшүг тура-соруу-биле чегереленген коллективти боуду дондандыр-дурган сарык элелдер, ко-дашкын найыралдыг амыгче чоңу боудуу хуула улөгери-биле сору кийер арганы анаа кезеде берип чо-раан.

Михаил Васильевич Фрунзе-нин амдырал-чурттаагы болгон ажыл-чорудугаа — ажылчын чоңу эрге-ажыл-а-рына, Ленинни партиянын улут иделаларын шынч ба-раан болурун чайыннан өк үлөгөр-чизэ-дир.

М. КОЗЛОВ, Армия генерали, СССР-нин Чепсектиг Күштеринин Кол штабынын Шериг академия-нын начальниги. (СЭТА).

Фрунзе армия академиясы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ам болур чутаалажымшынары Совет Эвкеленин шынчыл-гау-биле көрүп турары тодар-гай-дыр — деп, Тайбиз дөңсө коаланы дээр дайынга удур организациалыг удуртулаа-зын кижиги Венди Ку ме-дегезен. СССР ядролуг чеп-секти баштар ажылдаа ху-дөшкүн чыгыс талаалыг тур-рум-биле болуна алган бо-лгон боо-чепсекти эидере бу-дуренин соксалдырыче, ону чаа-чаа деңизерлерге шиди-дерин болдурбазынче уланган саналдарын кирип турар деп, ол айткан. Пентагонун чо-гадип камгаланы «ылдистар дайындын» программасы-биле холбоштыр ханымы-биле са-гышырап турарын В. Ку иле-реткен.

САН-ФРАНСИСКО. (СЭТА). «Американын администрация-ны «ылдистар дайынга» белеткен талазы-биле планна-рына холбоштыр бичи-даа өөрүшкүн илеретпей турар болгон» — космоско доктаамал тургузар кезектеринг калбак хемчээлиг камгалал система-ын тургузарына талазы-биле шитпирленген кылырына удурлушун турар» — деп, «Лос-

**СОВЕТ-АМЕРИКА
ЧУГААЛАЖЫШКЫН
ДУГАЙ**

Делегейни улустарын калбак бөлүктөрү Женевага болур деп турар ядролуг болгон космос чепсектерини талазы-биле чутаалажымшынары боо-чепсекти эидере бодуренин соксалдырына идегелер-биле холбоштыр көрүп турар. Оон-биле кады олар ядролуг дайынч кыжанышкындын киж-жи төрөлетенин чайладырыче чүткүлү херек кырында көргүзүп турар СССР-нин тодаргай политикамыга байыр чедирин, АКШ-тын административизм ийн чурттуу болгон бүтү делегейни-даа эрге-ажыктарына дүүшкөн турушту ээ-дөринче кийгыры турарлар.

Анджелес таймс» солун би-чээр. Ол солун хей-интинин санал-оюмун амыг талазы-биле болуучу кылган шитпирлен-ген түнөшүлгө үндөсүн, АКШ-тын чурттагышкынын хей кезин ынак системаны тургузар чорук шериг күжү-нү талазы-биле амыг үдө дең чорукту үзгөдө чейир апазар деп санап турарын де-дегезен.

ОТТАВА. (СЭТА). «Стратегти камгалал талазы-биле президент Рейганын ийжи-нативизм» дээр чүдүл боттан-дырар болза, боо-чепсектерин эидере бодуруп, тургузарын космос делегейне непердери-не чейир апазарын Пресс-албанын тайлыбырлашкын Сэутэм Ньюс бижээн.

Чепсектерин чаа-чаа херек-лери тургузарына уланган камгал-даа базымдар боо-чеп-секти дүжүренин дугайын чутаалаа-даа, чепсеге-де-нинкине контроль-биле кан-чаа-даа дүүшөй турар.

БРАЗИЛИЯ. (СЭТА). Бра-зилиянын национал конгресс-

ник депутаты Марсину Брага чер чогууна делегтерини милитаризастар талазы-биле Вашингтонун планнарын шы-пачы шүтүлдүз. «Космоско, СССР-дө стратегти талазы-биле амыг күшү чеди ал-мынын сорулгаларына эвес, тайбиз херекке амыглатты-нар ужуруг». «СЭТА» Эвеле-дин чепсегеленишкын эидере куралдарына космос-че непердери амыглаткан болдурбазынче улангырган тодаргай тургурун бүтү деле-гейде камбаа-биле дөңсө тур-ра» — деп, ол айткан.

ДЕЛИ. (СЭТА). Женевага болур деп турар совет-америк чутаалажымшын бүтү киж-жи төрөлетенге озаа чутула бооп турарын индий аныгсалдыг чатырганын даргасы М. С. Сатхи медегезен. Вашингтон-но административизм де-легейни айыма-халаштын эриниче чыгар турар милитар-иста чүткүлүгө индий улус-туу ханымы-биле таарышай турарын ол айткан.

пучия Улус Республиканын деңизеринг шүргүп кирер дөңсө камбаа катал ордалаш-кан. Ол үлөдөшкисинерге тө-лөтүп ойтур шапымшынын кылган. Кампучияны кызы-гааркылары 270 амыг дээр-бечилерин узуулаа, хей салым боо-чепсекти болгон шериг ла-герь-херекселерин хунаа за-ган.

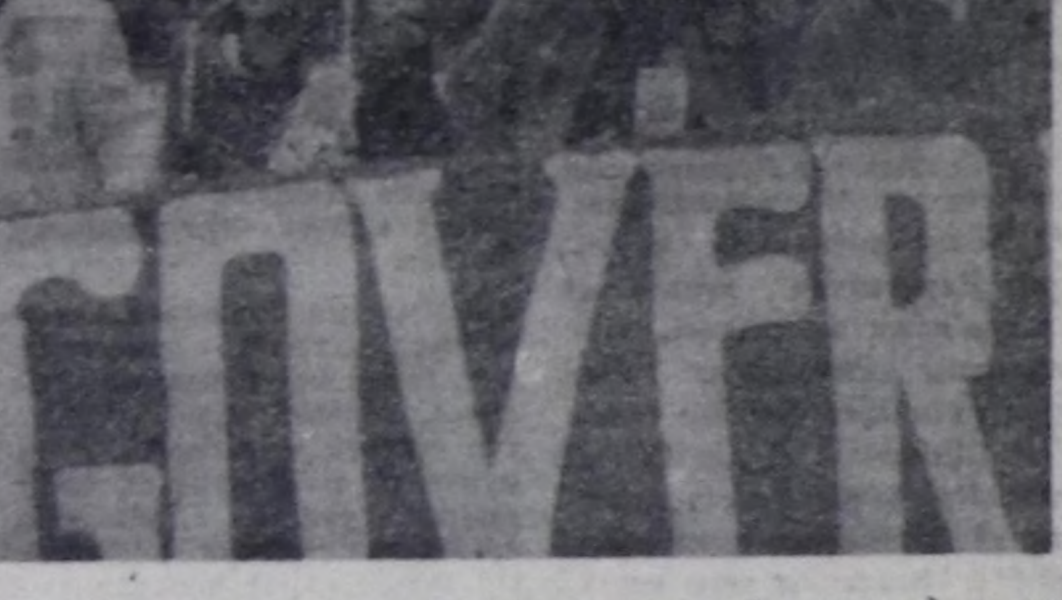
**Дээрбечилерни
зууткаан**

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Таи-ланды шериглер Кампучия-ны Улус Республика-биле кызы-гаарда өчүк-чөңгөзөшкисини соксалтай, Кампучия-ны Улус Республиканын суверен-теди болгон айыма өк чо-руун үрөп, ол деңизерде бай-далды дүшүктүрел турар деп, Кампучиянын СПК информа-ция агентилеги дидиктаган. Талаалынын шериг-агаар күштеринин хайгымын само-дөттөри январь 17-ден 24-ке чейир, чүтэ чыгыс деңизин иштинде, КЗР-нуң агаар де-легиче дөңсө катал ханыма-кирген, талаалы шериг ко-раблары республиканын ла-дай кызылдарын чыгыс эвес улаа үрөп кирген.

Кимер реактив идегеттер-ни бөлүктөр талаалыг үгө-с бооларын болгон кызыга-р чыныга эмгелген танкыларын адымшынарына чагалак-нып алган, үргөзүшкисинер, үптөзүшкисинер болгон тер-рорут үлөдөшкисинерни ор-ганизаастар сорулга-биле Кам-дээн.

**Кызыгаарда
байдал**

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнам-кыдат кызыгаарда байдалын чингелдеген чылдаагы кыдат талаалы өчүк-чөңгө-зөшкисинерге чыгалаа кылган. Кампучияны кызы-гааркылары 270 амыг дээр-бечилерин узуулаа, хей салым боо-чепсекти болгон шериг ла-герь-херекселерин хунаа за-ган.

Португалиянын демократтыг күштери боттарынын эргелери шитпирлиг камгалал, чазактын «кадыг камналга» поли-тиказын олар шынчыл буруу шаап турар. Ук политиктиг чуртага ам-жал чыныгы массалык-биле амжалдан чүдүрелеринге, чоңуң амдырал дөңсөшкын кууду-ларына чейирген. Ажылчынарын, байдалы экижер, амжалдар чейирген немей тургузар-талазы-биле дөңсөт хем-чеглерин аларын турта болуп турар минтиптерин болгон чыскааларын киржикчелери шыгын негезен.

ЧУРУКТА: Лиссабонга болгон чыскаалыг үзгөдө.

Г. ПЕТРОВТУН фотоу. СЭТА-нын фотохрониказы.

СҮЛЧЭЭЧИНИ ТУТКАН

ДЕЛИ. (СЭТА). Индиянын айымы чок чорук органына Барыма чүткүт тускай албан чейир-биле холбожалыг шитпир-челерин херезин талазы, биле иштелген үргүлчүлө тур-тур. Солунарын амындап турары-биле алдыра, сүлчээни база бир киржикчизин — шитпирчелер үлөдөшкисинеринг элеттирген курапараттын улут дүжүлгөдө амжал-дашкылары-биле олардан ий-зы-бүрү чыгыт документ-терин болгон разведка-ны өскө-даа меделерин ап турган кижилеринг азынга ха-рылааа ролуа күөсөдүн турган

А. ТУГАРЖАП, Улут-Хем районун «Улут-Хан» сохкоуун Арм-Ба-жы СБФ-инин бригадир.

ШЫН

**Ээ ёзу-биле көөр
ХЫНАМЧАЛЫГ ТУРГАН БОЛЗА...**

Чоокта чаа, декабрынын бир эртенінде, бистинг фер-мины кажаларынын би-розинде инектер чыткын илерэн. Фермадан олашаа нерге оларын автомашна-га чүдүрүп аларынын ба-за тодараттымыс. Ынчалза-даа инектер тыылбаан, машина улут орукке кирип алган, кайнаар улаанын бе-зин билдирген. Кажаада артка инектерин санап көөргө, чеди баш ин... чеп-пес болгон.

Читкен инектер дээр ха-рымсалганы кыга оная-ры деп айтырып тургусту-нуп келген. Ол кажаада инектерин кажаларына Б. Ховалит, Н. Бүрбү, М. Бо-ра-Тараа олар азырал-те-жез турган. Олар дүңсө-лө элчелерин дежурныйлап,

кажаларын характаар ужуруг. Оордалашкын илерэн дүм Б. Бора-Тараанын элчэ. Ынчалза-даа кажаларынын инектерин бот-боттарына хлээнчи-рин, дежурныйлашкынны дамчыларын чогуур... дө бугулар чорутууш турганын-дан, дөт: буруулу кижиге тыылбай барган. Ынчан-гыч чыткен инектерин олар үжүзлөтүн төлө болгон. Бир эвес кажалары ажыл-дына белик харымсалганы бооп, дежурныйлашкын үзгөдө серемчелетип, хы-намчалы турган болза, инектер чүсө болбас турган.

«Шын» солунун армия-нында малчынарын ха-рымсалгышын дугайына амык чутаага киржип, алаа кажаларыштыр болуу болза

Ол амык чыл сут-баратн фермазын эргелчелен кел-дин. Ол үш иштинде амы-гына харымсалга чок, жа-газ, арага-дарыга сундулуг кижилерин хуузын алган инектерин чидер, чаш бы-заларынын өлүп-хораар чоруктары : а, сагата суу эвээш болуучу көрүп кел-ди. Бир эвес малчын кижиге амыгына өлө берин-де, бедик көргүзүлгө-дө, амык салып чоруту-р болза, чедишкисинер ирэк эвес. Мааза хамаарыштыр доктаамал белик көргүзү-лөт : санынчыл Татьяна Монгуш, Элеч Нурсат, ка-дарын алашкылар Намчан-оол, Анатолий Кыргыс-тан, биззэ ажажкыны Наталья Балыкова болгон өскө-лө-рин-даа алап болур.

Фермазын комсомолчу-анактар коллективин бол-ганда, бисте анык ажыл-чынар хей. Оларын хей кезин ада-незин солзап, угуула малчынар.

Амыг эвес бистин кижээ-гейиш кыштагалашкынны чедишкынн эрттеринче уланган. Фермазын атын доктаамал чыгыл, чоңу хунерини түнөшүлгө, үргөзүшкисинер сорулгаларын чутаалажыл, корум-чурум турары-биле алдыра, сүлчээни база бир киржикчизин — шитпирчелер үлөдөшкисинеринг элеттирген курапараттын улут дүжүлгөдө амжал-дашкылары-биле олардан ий-зы-бүрү чыгыт документ-терин болгон разведка-ны өскө-даа меделерин ап турган кижилеринг азынга ха-рылааа ролуа күөсөдүн турган

АВАМ ШАЙЫ

Ырак кыйыг кыштаагыста
Ынак алам сарыг шайын
Саарып тура, бодаты бээр—
Чамы мени сактып келер.
Далып туура шайын куткап,
Далып биле дөжө сунар.
Маназдаан төдү ында
Манактааным ораагы боор—
Ынчалдаа-даа күжүр огул

Ырак черде хөвөр болур.
Уарава, эргим аяай,
Ужуржым, челе бээр мен,
Ууун шыкты өрү алам
Ужуккан дег, халып кээр

Ие чүрөө кайын андаар—
Измг шайлыг уткуп алыр.
Н. КУУЛАР.

ӨРТЕП КААН МЕН

Эсингизе ийн бугум алырмын
Эмдик атыгы ооразы жертен кыныр.
Чорум узун, ычангаштың Чесер-Доруум
Чогазымпын чоразым ол херечилээр.

Эжикейден чорук чоруп чарамымда
Эргинимин чараттар чалталы бээр.
Чорум ырак, ычангаштың ычакшылым
Чогазымпын аргам ол херечилээр.

Шылап бербес адым ышкыч түвө бар бе,
Шыныч эргим эжи ышкыч кичи бар бе?
Ычангаштың олар ийн быжыг доонап,
Ычакшазым чүрөөм орта өртөп кааным.

К. НАТПИЯ-ООЛ.

ТЫВЫЗЫКТАР

1. Чугазы чажыт.
Чурумалы чараш.
Баажыгыт аас чогаалың
херинде.	Устүртөн келер
Узүлбөс-сарыг улазын.
(Бойдушта).
2. Уш алышкың ортуу
лечен.
(Зилелде).	6. Өртөмчөйдө ховар
Өңү чараш.
Делегейде ховар
Тергип чараш.
3. Ийн алышкы бодурду
Ийн угбашкы карбанды.
(Нижиде).	7. Соок иштине мөңгүн.
Мөңгүн иштине алдын.
Алдын иштине аман.
4. Кызыл кыйың сыгыры.
Ак ойбон кыйбалы.
(Дирит амытамда).	М. МИНЧИТ-ООЛ.
Улуг-Хем район.
5. Атаардан келер
Атаар-сарыг улазын.	

ТУРКМЕН УЛУСТУК ЧЕЧЕН СӨСТЕРИ

Ийн адымга —
Дерлик-даа ширтек-ае
Ийн байга —
Делтем чер безин ышкым.
От ыш-биле тогтас,
Октагар чач-биле көксес.
Азаргачыг дамды-даа
Тердээр
Амыдырал черге неместер
Чалбас чалгаа челе маалыр
Чыгычы эр ажалыңа
маалыр.

Танывайн тылпас сен,
Тарывайн кеспес сен.
Угааныңдан дуза дилээш,
амыраар сен,
Угаан чоктан дуза дилээш,
түрээр сен.
Чемпаң эккизи дайлаңа
билер,
Черини бергезип чораш
билер
Ай биле дүп —
Авалыг кыс-ла.

Амыдыралдан
ч у г а а

1.

Тыва чот тараа-биле хол-
башкан байлак төөгүндө,
чаагай чачыларымда, төөл-
чаан чугазаларымда оон, дуга-
йымда хейлү сөгүлүн, хейлү
тоожуу. Бир эвес ылазылап
көөр болза, тараа биле күш-
ажылды, тараа биле чер-чур-
тун, оран-бойдузун оон кажын-
даа чара көрбейн чоразым до-
раан эскертинер. Ол дугайын
«Тандым турда чоразар-ла
мен, тараам турда тодуг-ла
мен», «шатылчанда крупчат, ча-
гапайда куруг аас» дээр эргим,
чаа шагын бо ийн үлгөр
доматтары бенин маргыш ко-
ка бадтыкпал турарлар. Сыпта
чаагай тараан кичи чалгаан
далагай дөмөйлөр, ажап алган
дүжүдүн алдыга дөмөйлөр
үчүлээр, аштап арылзаа ур-
енин агым суг дег, арыг кы-
лаң диякп чугалаажыр.

Чүте нидыгыт? Тараан бо-
дунуң күш-ажылы-биле далай
дег эгэртинмес, алдын дег
үчүлөп четпес ол хире улуг
байлакты бугуоңен, ол хире
чаагай үлө-херекти чогуткап.
Оон-биле каам ол бодунуң
күш-ажылың күндүлөп, оон бе-
римчезинге чоразар, челин
алган челишкениңге сестер-
сакшыңың хангамың итергил-
дизин ол.

Ийет, күш-ажыл биле тараа.
Олар кайра-ла чарылбас
билишкениңер. Бирозун
адаарга-ла өскөзү каракка
көстүп, бодалаа чурттуңуң
келер. Канчаар-даа бодалаа

каш шагын эчизинде тараа
бистик ада-өгбөлөрүңүң, олар-
ың аажы-тал салгалын
күш-ажылга өөрөдүн, анда
чачыктырып, ол... хаара ту-
дун чоразын. Күш-ажыл боор-
да, чүгө чангыс кичиниң кү-
жүн негээр эвес, а хей кичи-
ниң бир деминг, коллективтиң
күжүн, кирж-тезин негээр
индыг күш-ажылга чачыкты-
рып, хаара тудуп келген.

А шак ол чаагай чачыл
салгалдан салгал дамчып, үе-
үе болгаш-ла чер санай бы-
даргай чурттап чоразын арат
чоңуңуң соруңа дег, бодунче
чымыр тиртип чоразын. Ол ша-
гын калдыг үстүрү турган?
Хамыктың мурунда чаксы
сугаттын, чаксы тарылганын
үеин.

Хову-мөдөжө узун-
кыска хемчээлдег буга-суу-
нарнын кызып үндүренин,
оларнын ууун дургаар улут-
биче диллиндер черлерге тара-
нып, «ажарынып» үеин.

Ол харын тараажы кичиниң
эчине чымыштыг, эчине ха-
рымсалгалыг бачым үеин —
күсүк дүжүтүп ажап алыр-
мын үеин. Чогуң-на ол үелерде
аал-алы-биле, арбан, суму-
биле арат чоң түдүк ажал-
ныч бир деминг хөвөлөп
үеин. Тараа ычангаш коллек-
тивтиң күш-ажылың кайгаар
органлаачымы, чайгаар хол-
диркениң боон көлөгөн-биле
база оонагыт. Тараан күш-
ажыл-биле холбашкан анда
үчүлөттүңүң база бир
үчүлөттүңүң.

Ийет, тараа биле күш-ажыл.
Тараан үчүлөттүңүң, оон ки-

жиге хайрамың кайра биле
берген сей, ол чогуң канчаар
эчизинде деп, айтыгы сөзүң
черле тургустунуп келер. Ол
харын тараан соодуруп,
хоорун турда, аманга сөзүң
ген чып берип, дуза кала
берген үелден, азы согааш та-
раан чачызың-даа черге
чаштаптайн, соктап өөрөңп
алган хүндүңдөн ийкеп, азы
эге баштай өрөмөлөп чегениң
көк-хекетин чаагай чымы,
чазгай амангандан эгелзүн
чүе ийкеп, канчалда-даа та-
рааның үеизин, оон хайрамың
шагда-ла биле берген, оон-би-
ле холбашкан ажалын шагда-
ла кылды эгелзү бергениңиз
эчине эскербиз боор сен.

Ол харын тараа шөлүңө
ачааның сени ушкарып экел-
ген хүндүңдөн, кайра андаар
ган шык черияң адыс чызын
хөрөк долдур тынганыңдан,
азы шак ол серини хөрүнүң
кызыл-бут сүзүп маназыңга
тавангалыңың таалангың
чынып чоразын индыг шактан,
индыг үелден бээр-даа эгелзүн
боор чадааң.

Ийет, күш-ажыл болгаш тараа.
Дан бажыңдан дал дүжүкө
челер, дүшөн орай кемежө
дээр кошкан айттарың сөөрт-
кен ажалың бодунуң-биле
көзүңгө, көзүң дагай кала,
харын-ла азынгы ирп
ирпай калп чораз дег сакы-
мыр ол. Ирпкы чүгө эки-
лелзиз ээзи эки билер, оон
аалгаш чүгө тараажыга та-
лаңың биле диллиндер. Чүү
индыг аялгал ол. Ол дээрде
андааның чинг бичи чы-

чак-чымчак хөрүңүң шыла-
дыр диле кезип, шала кеңи-
лерин кизиреп чара чүтүп,
сайраам черлерин кийрады
шыа каан, ие черияң үеин, оон
судалыңың согуун ажалыңың
тудазын так адмштып алган
тараажыга дамчыдып берип
чорутуру ол-дур. Ол дээрде та-
раажың чымштыг кичи
чоокта чаа-ла бистиг чүе шыа
тиртпайн чыткан эзизиргей ку-
руг ховуңу элбек дүжүттүн
шөлү кылдыр хуулдуруп ту-
рааның тараажыңың сакы-
сеткиңизин хангамың ирп-шо-
рунга өлөсөдип чорутуру ол-
дур. Тараажың ажалыңың
биле кизирип ажалдан хүн-
дүн азын тогтап көр болуң-
ла, орду-дески чыткан алаңк
шөлү олбук, ширекчелестир
сырып каан кылдыр сакымды-
рар.

Шак ол хээ-сыгыларын
чачыс чүгө тараажыңың
ураң холдоруң-ла синалбас
пидар. Моган тургус-даа, оон
картаргыңа кай-ла тоңгаш
көстүп келер тараажыңың баш-
тайгы өзүмүрү, шала күсээр
алдың-сарыг кылдыр хуула
бээр чаагай дүжүдү көстүп
келер. Ийет, бөгүңү үлүүн кү-
сөзүңдө, бөгүңү бугуер ужу-
луг ажал-хереп бугуердөңө,
тараажың холдоруң ажал-
зыңың тудазыңдан салдынар
ужур чок. Баштайгы хүн азы
берге-ле, ыччалда-даа кангаш
хүңнү таманчок, чангыс шак-
ты бенин чилерия тараажыга
хараалангыт. Ычангаш ол
хаттыг-когурумуг-даа, бүр-

гет-боражың-даа дилеңи, кара
эртелден тура орай кемежө
дээр амыр-соксаң чокка
ажылдаа хүнээр. Караттар
шокарзайың, холдур шылап,
оорго-моюн истап эгелээр. Ын-
чалда-даа ол ону шылажып
эрттер ужурут. Чүгө бөгүң-
дээрта ындыг, оон ийнай бүтү
чүе эки болур: мага-бот
ажыл-ишке чачыга бээр, хол-
дур бижыгып, оорго-моюнун
истап шылаары-даа чиде бээр.
Тараажы ол дугайын эки би-
лэр. Ычангаш ол айттарың-
га, бодуңга-даа белен-селен
амыр-дың бээр хөңүч чок.

Ийет, күш-ажыл болгаш се-
чер.
Эңир чаа-ла шак бо шөлү
сугтарып турда, хире-шаа-
биле анда база кичиринген сен.
Буга касып, тараа шөлүңө
үндүржүп, баштайгы чачы-
гаштарың салчип, черле ыч-
каш улуг улус чүңү кыла-
дыр, олардан чыда калбайн
демнежиң чоруп турган сен.
Ычангаш маңа бир ажалыңың
кының кының сөзүң черле
уттундурбас.

Ол болза, эргим бу, үчүлө
сугну аксыр бетинде, оон иш-
тин дургаар чыдам өттүр
кылган чашпан-сөгөндө, кы-
мыл-ооптапкан, дүшөн бүр-
үлөп азы кылдыр аштап
арылап алыр чүе-дур. Ол
болза, күсүк айттарың кыш-
кы шууганарың, чаксы ко-
гурумдарың тырып калкан
эзелди-дургадан суг орууң
арылаары чүе-дур.

Ч. ЧАП.
(Уланчымыг).

Кыска шоодуглар

«ЧҮГЛЕ ОЛ ЭВЕС»

Хуваым салыг черинге кел-
дирткеш чугалап-тыр:
— «Чаз калуст» деп мага-
жиге эргелекчилээр силер. Бө-
гүндөн эгелеп хүдээп алынар.
Сеткел ханын өөрүр тур-
жук, Хуна чанын тейлеп ди-
лей берген:
— Алаа черле хөржөк мөс.
Чүгө оңу эвес. Бүрүдүлүм

кончут болза, канчаарын боду-
нар билер. Аштап алуруң
черле күзөсө мен!
Ногая аймаан ажаап ап, ол
лай ылай-бээр сөөртү чадап
тудуа магазиндег дилерилер
чү-даа чок, хооуаргы берген
турарын Хуна кайын элээр
ийик аан.

ӨЙҮН БОДАЗЫҢЗА!

Чалгыс мөңгениң төсөин
аып-чөм скардыңың эргелекчи-
лиңге томуйлаан. Ол чорту
ийн мөңгениң боду берген.
Ийинг «мөг» мөңгениңе ол а-
зы-бүрү ховар аып-чөм аймаан
нажырып экикээр, кыс төсө
улуг өртөккө сайгарар мыл-
ды.
— Дилчап көрөм, эргимин!
— деп, ол бир-ле капат төсө-
ге чугалап-тыр. — Чараш мо-
юдурдук салып алдымз кө-
рөм.

Азы-чөмдөн хөмөлөп эк-
келген болуңа!
— Хөдүп эртпн турба, өйүн
боданыңа! — деп, алыс ка-
жар төсө хылганган.
Ыччалда-даа кезек кала
бодангаш харылап-тыр:
— Ушкы мөг-даа кылың
ап болгай-ла харың. Ыччал-
да-даа алаа кым-даа бугуер-
вес-тир ийин!

М. СЕМЕНОВ.

ЭЛДЭЭРТИГЛЕР

Чечекмаа ортумак школаны
дооскан соопла, сагымыңга
тааржыр ажалга кирип алы-
ры-биле, район эмгелгениңиз
ажыл-агы эргелекчилеге че-
ле берген. Эргелекчи ораг
(ону шагда-ла билер кичи дег)
чугалап-тыр:
— Ийе, билдириниңиңиң
көрдүм. Садыкжы Галиямы
дунмазы сен, аде? Ындыг-дыр.
Анынг ийик база джымыс-
чүрүлөн шыгаар каар кылдыр
угбаның дамчыт шыме. Ажма
дугайын оон соопла, ала-
лашкыч бис аан.

— Студент амыдырал со-
ду-на боор аа, Дора? Өөрө-
нири берге-дир бе?
— Берге-даа, соду-даа.
— А сен кайда ажалдаа тур
сен, Таня?
— Мында бир черде. Өөрө-
нип кирбедим. Атгестатта —
шүптү-ла үштер. Улузум бир
чыл ажалдап ал, стажа-даа хе-
рек болгай дээр. Кезжээки
школаның директору, черде
ычаш таным-көрүш башкы-
лар-даа бар. Сөңүг челе бер-
се, азы атгестат хирези чалып
болган дээр улус чорду. Да-
лайым, кымга-ла чугалаа,
өттүне бээрлер.

В. ОРГАТ.

Сонуургактарга

ДӨРТ ХАРЛЫГ АВТОР

Харыковтун №132 школа-
зыңың 4 «б» класзында сес
харлыг Лёша Филатовтун өө-
ренип турарын кым-даа элдеп-
симзеп. Ол бирги класска мы-
рыпай өөрөзүмүн. Ийинг класс-
ка өөренип тура, ол эштерин
ден ушчок мурнай бээрде, оон
нижер ала-незиге үшкү
класскы номнары-биле оолду
өөрөдирин башкылар сүмелзүн.
Май ала ол шүптү кынада
ажылдарын «бешке» бижип
берген, мичан оңу дертку
класке шылдандык.

Ол төрүмелиңден салым-та-
Харыков.

В. ДОЛГАНОВ.

Эң улуг телеэкран

Цикуба деп япон хоорайга
бо чылым марта эртем тала-
зы-биле делегей делегелзиз
болур. Чоокта чаа анда чо-
раан журналистерге делегейде
эл улуг телеэкраның сонуур-
галды көргүсөң. Телеэкран
биле белги 25, а калбаз 75
метр. Ол эканын 14 каз бажы-
нда бижылган каан.

Эртем талазы-биле делегей-
ниң дугайын анда көргүзөр.
Кайтамчык улуг телеэкраны
кылыртыга чырык тарадыр 450
мун элементтерин ажаллаан.
Экраның чырык анда теле-
зордан алды капат күштүт.
Ону «Сони» деп япон коро-
пания кылган.

В. ДОЛГАНОВ.

Суоми чуртунун «Алдын
дээрбек» шинаалым РСФСР-
ниң улустун артизи Алаа Пу-
гачевага тывыскан. Ол хүндү-
лүг шинаалам анда тывыска-
ны — Финляндияның чоңуун

мурнуңга мразжының сура-
жааның херечиз-дир. Со-
гу Европа чурттарында баш-
тайгы «Алдын дээрбек» ша-
наалды Совет Эвилелиниң мраз-
жымы алган.

Алаа Пугачева Финля-
ндия эки билер. Ол кайра
1981 чылда Финляндияга ба-
рып ойнал чоразын үеинде
чуртун эл улуг хоорайлары-
ны — Хельсинкини, Турку-
ну, Юваскылаңи, Лихтаның
чурттакалары болгаш аалчы-
лары оон уран талантыңың
улуг сонуурга-биле уткаан.
А. Пугачеваның күссөдип ту-
рар хөй ырларының сөзүн фин-
дым кырмыче оондурган
болгаш эстрада күссөдипчи-
лениң программаларына кир-
ген. Мразжыны уран талан-
тыңың дугайында тус чер-
ниң телевиденизи тускай
фильм кылган.

«Алдын дээрбек»—фин дым-
накчыларың мурнуңга мраз-
жыңың улуг челишкениңиң
ниң чүгө херечиз эвес, а
бистия улустарыңың кула-
туразыңың чок байдалыңың,
Совет Эвилелиниң болгаш
Финляндияның аразында най-
малдыг харылзааларың база
кады ажалдаагылаңың үрө-
түнесидиг хөгжүлзениңин то-
даргай көргүзүү-дур.

ЧУРУКТА: Алаа Пугачева
«Алдын дээрбек-биле».

Н. ГОРБУНОВТУҢ ФОТОЗУ.

СЭТА-нын фотохроникам.

ПАРТИЗАННАР ЭМЧИЗИ

Радевичеге дамчыткан.
Кедергей айымдыг хүнээр
келген.

1941 чылдың күзүңдө бир
дүе балыгланган партизандар
түткүтү партизаннар эмгелге
эккелген. Лидия Семёнова
айда баштайгы дузаны чедер-
геш, могоп-турмузжак, аштап
партизанын эм-таң шыгаар
ацмаарга чажырып каан. Удат-
паалда эжикти дүвүрзениңиз
соктаан.

Дайзыңың шериглери эжи-
ти түрө соксаң, эмгелге
чаа башып кирип келген. Ли-
дия Семёнова оларга утун-
тур чүтүрүп чедө берген. Оон
журунда автоматтыг фашист
генерал турган. Дайзынар
өзөлдөдүн чыдып кирипкен.
Ол бүгүтө эччи хоралд, кы-
лычпаалда-даа, кымга-даа ың-
дыг байдалын билдиртпез. Эң
сөөлү өрөзлөгө балыгланган
соплат чыткан.

Радевича чоогууга турган са-
дитарказы Наташа Столярова-
га: «Беш дугаар өрөзлөк хлор-
дан аппарат. Неметтер тифтен
дык көртөр, олең кирбес...»
деп сымыранган.

— Мында тифтен аараан
кижи бар—деп, Лидия Семё-
нова таваар чугалаан.

Хлор дык күштүг чыттал-
ган. Неметтер сөөлү өрөзлөк
уткапкан.

— Ында тиф, а мында? —
деп, генерал кылмыттып ай-
тырды. Ол аарыг кичиниң
чооразы ажа тырткан, ба-

алым көргөш кышкырыпкан:
— Партизан?

— Чок бо шагда-дыр—деп,
Лидия Семёнова дилдипкел,
ооңу харылаан.

Фашистер ацмаарже чоок-
шупал орган. Лидия Семёно-
ва диледей берген, мынчал-
жок партизан сонга карааның
ойбазылап үнөш, арыгже де-
зия четтигиңиз болган.

Партизаннар тудары-биле не-
местер эмгелге боттарганың
ажижы, бай кичиниң уруу
чыттарың каан. Удатпаалда
ол кедергей сонуургак, хөй чу-
газы-биле бодун туттүрүп
алган.

Былчазажок Радевичеге
арыгдан улус кээп турарын
бир кичи дамчыткан бол-
ган. Фашистер оңу тудуп ап-
парган. Партизаннар дугайы-
гы билер дээр неместер Ра-
девичини каш хонук дургүзү-
да хиличкелтеш, калдыг-даа
өтүк ап чадашкан. Ол «Чүгө
эмчи, эмчи-дир мө» деп шы-
адып турган. Эмчини чору-
дукша, неместер эмгелгени
хайгаар ап эгелзүн.

Эмгелге балыгланган пар-
тизаннар эжкери айымдыг
аларган. Партизаннарың ко-
мандири эмчини арыгже ап
алып шиптир үндүргөн.
Оон-биле кады аарыг улусу,
эмгелге ажалдыкчыларын
база эккелген.

Арыгта партизаннар госпи-

талын организаасташ, началь-
ниңиге Лидия Семёнованы
томуйлаан.

Партизаннар кызыгаарыңче
чоокшупуларын дилдип,
мей, фашистер самолёт кы-
рылдан күштүг боолашкыны
эжелзүн. Балыгланганын ол
үеде эмчи бичи маш бажыга
эккел алган.

Бир-ле капат дүе будунче
балыгланган партизаның эккел-
ген. — Эмчи оңу хымчалыг
шинчээш, бир талакы бутту
камагалап шылаазын билген.
Шүттү ап капаттарга, ол шыла-
жыр бе? Хөй каш чыдыр
болган, дык кошкаан бол-
гай... Дадагаллавытаан, Лидия
Семёнова кезиникиңиз эгел-
зүн. Анда сандаружиниктер
курузун дооскап, партизаннар
отрядыңа эмчи сестрам тур-
ган Аина Егорова дузалашкан.
Кезиникиңиң чоруп турда, ол
инистелчек деп-биле чырып
берген. Лидия Семёнова бүт
сөөгүн хол хирээзи-биле хирээ-
лөкөн. Кезиникиңиң төчүп орда,
балыгланган кичиниң дамыры
соктааган. Эмчи оон чалыга
ченин сымартыган олурун-
дыр, Аинига: «Жааган!—«Хал-
дан дамчыт!» Эмчиниң ханы
калдыг-даа кичиге дузалаар
болуктуу. Удатпаалда аарыг
кижиниң шырайы өң кирип,
кыза берген...»

Лидия Семёнова маш ба-

жындаа үнүп кээрде, хүн хе-
релди характарың чыдырып
талдырып турган. Дүн эрткен
эктериниңиң барган. Ол хе-
нертен Аинаны көрүп каан. Бо-
дун туттүрүп билер, таваар
чаның кыс сарайың хавазың-
че көрүңүңиң ийлаан турган.

— Өөрөзү атылган, Лидия
Семёнова... Партизан столу-
аус кырныга алуң каары ол-
дур деп бодалым.

Ол чеже кичиниң амы-ты-
ның камгалааңа дээрлэ? Да-
йыңчы чыдырыңда буняңың
ажыл-херээ дүш мединаңа
албаныңың майору Радевичия
Кызыл Сылдыс, а тайбың үеде
— Күш ажалдын Кызыл Тук
орден-биле мөшашан. Ленин,
граа областың онкология ин-
ститутуңа ол хөй чыл ажал-
даан. Амы үеде ол пенсияла-
за-даа, аныктар-биле шерип
патриоттуг кижиздилге ажи-
дын морулуп турар.